

СЕКЦІЯ 13.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Дрьомін Віктор Миколайович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України

КРИМІНОЛОГІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕГАПРОСТОРУ

Світова глобалізація багато в чому обумовлена розвитком інформаційного мегасередовища, з яким також пов'язують процес глобалізації злочинності. Незважаючи, на перший погляд, різну природу двох найпомітніших в останні роки соціальних явищ, виявляється їх вельми жорсткий зв'язок і тенденції до його зміцнення. Глобалізація інформаційного простору набуває рис кримінологічного явища, що привертає увагу як вчених, так і практиків. Разом з тим, варто визнати, що проблема кримінологічних аспектів розвитку інформаційного мегапростору недостатньо розроблена у вітчизняній кримінології, незважаючи на її очевидну актуальність.

Як свідчать матеріали багатьох кримінальних справ, злочинці активно користуються мережею Інтернет. Наприклад, зараз у мережі Інтернет користуються широким попитом сайти про незаконне знімання інформації. Ось деякі приклади їх опису в пошукових системах: «російський сайт, на якому запропонована документація про виготовлення пристроїв підслуховування, кодування телефонних переговорів»; «це російський Web-журнал для тих, хто цікавиться проблемами апаратного злому систем зв'язку і комунікації, електронним шпигунством і методами захисту від подібних дій. Тут ви знайдете принципові схеми й описи пристроїв доступу і антидоступу, обмін досвідом і колекцію посилань»; «російський сайт про підслуховуючі пристрої. На його сторінках розміщена інформація про злом таксофонів і таксофонних карток і будь-яка інша теоретична інформація»; «інформація

з теми шпигунства»; «розкодування автомагнітол»; «пошукова система для пошуку генераторів ключів, серійних номерів до програм, придбаних нелегальним шляхом»; «російськомовна конференція на тему злому програм, знаходження слабких місць в системі безпеки»; «російськомовна конференція на тему злому телефонних мереж. Можна знайти коди для зняття паролів та іншого захисту чужих (крадених) стільникових телефонів» і т.п. Транснаціональна злочинність з використанням комп'ютерної мережі є наслідком і одночасно фактором світової економічної інтеграції, що здійснюється з використанням електронних форм торгівлі і надання фінансових послуг. Так, наприклад, одним з небезпечних наслідків розвитку глобальної мережі Інтернет стало вчинення транснаціональних комп'ютерних злочинів, в основі яких лежить використання електронних грошей, віртуальних банків, бірж, магазинів. Відомі випадки, коли для утруднення виявлення комп'ютерних злочинів злочинці використовували малогабаритні супутникові системи зв'язку, завдяки чому такі злочини скоювалися за частки секунди на значній відстані від об'єкта злочину. Виникла нова категорія злочинів, що здійснюються з використанням комп'ютерних технологій, — кіберзлочини, поширеність і небезпека яких привела до прийняття Конвенції Ради Європи по боротьбі з кіберзлочинністю, ухвалена 23 листопада 2001 року.

Таким чином, глобальна мережа Інтернет, будучи такою ж сферою дії злочинців, як і фізичний світ, все частіше використовується для здійснення злочинних намірів. Вона широко використовується членами терористичних формувань для встановлення і підтримання контактів один з одним окремими злочинцями і злочинними організованими групами, завдяки цій мережі можлива передача інформації в зашифрованому вигляді. Кіберпростір дає до того ж можливість використовувати псевдонім замість справжнього імені, полегшує встановлення контактів з партнерами. Фахівці вважають, що хоча такі злочини є найбільш типовими для онлайн-середовища, варто звернути увагу на те, що електронна пошта може бути використана злочинцями для планування або координації практично будь-яких незаконних дій, в тому числі загроз, шантажу, вимагань. У міру того, як набувають все більшого поширення надійні методи кодування інформації, можна очікувати, що злочинці будуть використовувати таку технологію, щоб уникнути виявлення при плануванні і здійсненні будь-якої незаконної діяльності.

Поняття глобального інформаційного простору є поки незвичним для правоохоронних органів, проте, злочинні дії, в яких використовуються сучасні комп'ютерні комунікації, містять найбільшу суспільну небезпеку. Комп'ютерні злочини небезпечні не тільки самі собою, а й тим, що, сприяючи здійсненню

загальнокримінальних злочинів, об'єктивно розширюють сферу кримінальної діяльності, що є фактором глобалізації злочинності. Разом з тим, слід підкреслити, що акцент на так званих «кіберзлочинах» звужує коло досліджень можливих криміногенних наслідків розвитку широкого інформаційного простору, не повною мірою враховує роль глобального інформаційного метасередовища в системі детермінаційних чинників злочинності.

На нашу думку, значно меншою мірою досліджений інший аспект проблеми – соціально-психологічний механізм відтворення злочинності на основі інтернет-технологій. Мова йде про маловивчені механізми широкого криміногенного впливу інформації, що розповсюджується за допомогою мережі Інтернет, на соціальні установки, цінності, світогляд людей.

Інтернет, продукуючи повідомлення, тексти, зображення і т.п., формує особливу «віртуальну реальність» дійсності, представляючи специфічну картину життя, яка може бути далекою від реальності. З огляду на масовість користувачів мережею Інтернет і обсяг поширюваної нею інформації, можна вважати її одним з найвпливовіших і результативних засобів масової комунікації. Отже, всі закономірності, властиві механізму впливу традиційних засобів масової комунікації на індивіда, в цьому випадку неминуче будуть проявлятися. Особливість полягає лише в тому, що користувач мережі Інтернет спілкується тільки з комп'ютером і віртуальним світом на основі особистих інтересів і потреб і в цьому сенсі він відірваний від прямого міжособистісного спілкування, і є в більшій мірою десоціалізованим.

Виходячи з того, що зараз практично не здійснюється контроль за змістом інформаційних ресурсів Інтернету, і, крім цього, фактично неможливо контролювати доступ до них споживачів інформації, різко підвищується потенційна криміногенність цього інформаційно-комунікативного ресурсу.

Сучасні засоби прийому та передачі інформації, до яких належить в першу чергу Інтернет, для багатьох людей, особливо для підлітків і молоді, стали єдиним джерелом формування уявлення про навколишній світ і стандарти поведінки, перетворилися на потужний інструмент психологічного впливу, охоплюючи безліч людей. Розширення впливу засобів масової комунікації дуже тісно пов'язане з криміналізацією суспільної свідомості. Пропаганда жорстокості, насильства потребує осмислення її наслідків.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що під впливом без-контрольного користування ресурсами Інтернету, з урахуванням тривалості, частоти, інтенсивності споживання інформації, яка часто нав'язується споживачам, відбувається істотна деформація особистості, її моральних і психологічних рис. Беручи до уваги інтенсивність розвитку глобального інформаційного простору, необхідно здійснювати не тільки фундаментальні

кримінологічні дослідження, але й постійний «кримінологічний моніторинг» інформаційної мегасередовища, комп'ютерних мереж, що можливо в рамках особливої кримінологічної теорії, яку можна назвати «кримінологія інформаційного мегапростору». Предметом цього наукового напрямку повинні стати всі глобальні засоби масової інформації та комунікації, але перш за все — світова мережа Інтернет в контексті найбільш кримінологічно значущих наслідків її формування, розвитку і технічного вдосконалення.

Мельничук Тетяна Володимирівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНЦЕПЦІЯ ЧУТЛИВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Я. АЙРЕСА ТА ДЖ. БРЕЙТУЕЙТА У ФОКУСІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІКИ

Зміст основних правових актів у сфері національної безпеки України (Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року) відображає спрямованість політики держави щодо визначення загроз безпеці та кореспондуючих пріоритетів забезпечення національної безпеки. З урахуванням сучасної політико-правової ситуації безпековий акцент в цих документах перенесений на сектор оборонно-промислового комплексу. Разом з тим стабільно кризовим залишається стан економіки, що незворотно формує доміно-подібні хвилі соціального напруження, зниження авторитету влади, втечі інтелектуальних капіталів, поширення позаправових практик перерозподілу фінансово-матеріальних ресурсів та інших форм економічної девіантності.

Стійкого парадоксального характеру набула ситуація збереження та примноження зарегульованості управління економікою на тлі декларування ринкових принципів здійснення економічної діяльності. Окремі позитивні зрушення, зокрема пов'язані із впровадженням елементів електронного урядування — у сфері оподаткування, публічних закупівель тощо, не вирішують проблему відносин «влада-бізнес-споживачі». Учасники цих відносин фактично відчують себе антагоністами, що знаходяться у постійному конфлікті замість партнерської взаємодії.